

DWOR (1073) *sb m*

WN i A sg -ór (29), -or (3); -ór : -or *Mącz* (9 : 2), *KwiatOpis* (1 : 1). W pozostałych przypadkach: -or- (204), -ór- (2); -or- : -ór- *KwiatOpis* (12 : 1), *PudłFr* (3 : 1).

sg N dwor (77). \diamond G dworu (294), dwora (55); -a *RejKup*, *KromRozm III*, *RejWiz* (4), *RejFig* (2), *RejZwierz* (5), *KochJez*, *GostGospPon*, *CzahTr*, *KlonWor*; -u : -a *ZapWar* (7 : 2), *ForCnR* (7 : 1), *LibMal* (8 : 1), *BielKom* (2 : 3), *BielKron* (20 : 2), *HistRzym* (4 : 1), *RejZwierc* (3 : 9), *BudNT* (1 : 1), *CzechEp* (1 : 1), *KochMRot* (1 : 1), *GostGosp* (10 : 15), *ZbylPrzyg* (1 : 1). \diamond D dworu (12), dworowi (9); -u *OpecŻyw*, *ForCnR* (2), *BielŻyw*, *HistRzym* (5); -owi *LibLeg*, *BielKom*, *ZapWar*, *GórnDworz*, *GostGosp* (2), *SarnStat*; -u : -owi *BielKron* (2 : 1), *BudBib* (1 : 1); ~ówi (1) *SarnStat*, -(o)wi (8). \diamond A dwór (122). \diamond I dworem (110); -em (44), -(e)m (66). \diamond L dworze (262). \diamond pl N dwory (19). \diamond G dworów (27); -ów (9), -ow (3), -uw (1), -(o)w (15); -ów *KochJez*, *SarnStat* (6), *GostCast*; -uw *LibMal*; -ów : -ow *KwiatOpis* (1 : 3). \diamond D dwor(o)m (1). \diamond A dwory (39). \diamond I dwory (6) *BielKron*, *RejZwierc*, *ActReg*, *GostGosp*, *SarnStat* (2), dworami (3) *KwiatOpis* (2), *PowodPr*. \diamond L dworzéch (31), dworach (6); -ach *ReszPrz* (2), *WyprPl*, *KlonWor*; -éch : -ach *SarnStat* (3 : 2); ~ -éch (3), -(e)ch (28).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. Dom mieszkalny, budynek; siedziba szlachcica, właściciela majątku ziemskiego; majątność, posiadłość ziemska; suburbanus (h)ortus *Murm*, *BartBydg*; villa *Murm* (197) : ys pan Marczin Dworzenski i Sprzyaczioli swemi nayechal na dwor pana Mikolaya Rynyewskiego. *ZapWar* 1558 nr 2686, 1505 nr 1959, 1517 nr 2201, 1531 nr 2469, 1533 w 2404, 1558 nr 2686 [11 r.]; poífła panna ku Ieruzalem do dworu Zachariaífowego *OpecŻyw* 26v, 158; *Murm* 26, 27; Suburbanus ortus, dvor y zagroda przy myescye *BartBydg* 152b; Zeffnal íff Jandrzy Brudowfki [...] then ma ízwoich dwu przirodzonich teífch Brudowfkie íz yedny wífy alye íz ginífchego dwora *LibMal* 1543/69v, 1543/72 [3 r.], 1544/80 [2 r.], 1544/81v [3 r.], 86v, 1545/107v, 1548/145v; *RejRozpr* E3v, H3; *RejJóz* O; a then ítharofíta wífzithko myefka a yezdy po ízwoych dworzecch. *LibLeg* 11/169, 11/160; *GliczKsiqż* Iv; *RejWiz* 131v [3 r.], 152v; *UstPraw* C4, H3; *RejFig* Aa8, Bbv, Bb5v, Cc2v; *BibRadz* 96 marg; Były blifko Rzymu ná ten czás [...] ine miáftá y dwory oíobne *BielKron* 99, 377v, 379; Andronitis, Et. Andron, Kownátá/ álbo/ yedná część mieífzkania w domu/ w którym tylko męzfczyzny mieífzkáya/ męfki cymmer/ dwor. *Mącz* 9c; Ieden Sáfliádá íwego iáko Turczyn łupi/ [...] Trzeći fię ze Pfy włocy cály dzień po Borze/ W ten czás wie miły pan Bog iáki rząd we Dworze. *Prot* C4v; *GórnDworz* S5v; *HistRzym* 109; *RejZwierc* 31 v, 61, 66, 175v, 235, 246 [2 r.]; ktory dom liczy miedzy Bartofzem Szewcem a dworem Macíeiea Kliocécia *ZapKóscier* 1579/3, 1582/28v, 40v [2 r.], 1585/60v [4 r.], 61 [3 r.], 1588/80v; *StryjKron* 472; *KochPs* 101; *CzechEpPORz* **4v; Goífciu/ [...] ítap málo do dworu *KochFr* 77; *WerKaz* 300; *ActReg* 44; Klucznik dwor ma zámykáć *GostGosp* 58; Vrzędnicy y Włodárze ták w dworze kopy máia żać/ iáko v Kmieciá: áby w dworze kopá bylá ták wielka/ iáko y Kmieca. *GostGosp* 78, 8, 22, 56, 70, 120 (48); Browar bliżey od dworá/ coby raz wraz záwarzał *GostGospPon* 170, 170; *GostGospSieb* +2v; *WyprPl* A4; *WujNT Luc* 11/21; ktory [szlachcic] pozwan bydź ma we dworze iego [in curia eiusdem *JanStat* 524] *SarnStat* 755, 594, 675, 756, 825 [2 r.], 913, 1090; Gdziefz cię będe náleść miał? (did) S. (-) W mym dworze. *CiekPotr* 14, 28; Tobieć íeft záwífze gotow/ Dwor moy wífzák nie zdrogi. *PaxLiz* D3v; *KlonWor* 77; *RybWit* C2; *ZbylPrzyg* B2v.

W połączeniach szeregowych (12): StryjKron 345, 350; CzechEp 50; KochJez B; wżyftki dobrá Kościołów [...] przy [...] dochodziech/ dzieśięcinách/ Zamkách/ Wsiách/ Folwarcéch/ dworách / y inych pożytkach [guaestus, decimas, castra, villas, praedia, curias et alias utilitates JanStat 844]/ [...] máią byđż záchowane SarnStat 1069, 893, 1040, 1060, 1109, 1192 (8).

Przysłowie: forá z dworá CzechEp 231.

Zwrot: »robić u dworu, do dwora, w dworze« (2 : 1 : 1): BielSat C2v; BielRozm 18; Gdy rzemieślnik robi co w dworze/ Vrządnik ma tego doyrzeć GostGosp 14, 30.

Wyrażenia: »dwor kościelny« (1): A iefli z przygody álbo zá wczáfem y potrzebą/ [...] łtanie w dobrách/ mieściách/ Zamkách/ w dworzéch Kościelnych/ y łzlácheckich [Curiis Ecclesiarum, Nobilium JanPrzyw 17] przyda fię nam vczynić: tedy nic gwałtem áni mocą kažemy brác SarnStat 893.

»dwor ziemiański, szlachecki« = *allodium militare* JanStat (2 : 1): i miedzi przáfniłchem iefł wyefł wielga kofciol wny murowany y wielych dworuw ziemyanłkich LibMal 1543/69v; SarnStat 893, 1091.

Zestawienie: »dwor szpitalny« (1): A vczynyl tho na [!] Namową stharey kowalky, kthora myáfzka na Vynarach podlye kowala myáfchkayaczego wedlye dworu spithalnego. LibMal 1544/93.

Szeregi: »dom albo (i) dwor« [szyk 4 : 2] (6): yakom ya nyenayachal gwalthownye [...] na dwor y na dom Slachethny margorzathy ZapWar 1532 nr 2415, 1532 nr 2416; Caudex dicitur, Słupek w który dile/ álbo defzczki záwodzą/ yako bywa gdy dóm álbo dwór dilowaniem obwodzą. Mqcz 41d; GostGosp 88; SarnStat 385 [idem] 925.

»dwor, (i) folwark« (8): a wsakos dworj y folwarky kasdi snych ma swe dzierzecz ZapWar 1548 nr 2668; KwiatOpis Bv, B2, B3, B4, Cv, [C2]; GostGosp 56.

»imienie i dwor« (2): yłz to Imyenyę y ten dwor Tak Grunt Iako wyerfzchnofzcz nycz wyęczy nyefzaczowano yako 8 łzyet m. liczbi prufky ZapKościer 1585/60v, 1585/60v.

»komora to jest dwor« (1): Tu nieoznáymuię áni wypifuię Komor/ to iefł/ dworow/ áni mniefzłych vrzędow KwiatOpis A4v.

»zamek, pałac i dwor« (1): Przenieśli fie [...] z zamkow/ páłacow/ y dworow/ do łádow ábo kuczek PowodPr 36.

»dwor, (i) wieś« [szyk 7 : 3] (10): Bo v dworá y we wsi/ nic o nim nie łlychác RejZwierz 75, 71; BielKron 378v; RejZwierz 215v; Dworów/ y wsi kilká łet w popiół obrócono KochJez B2v; ActReg 45; GostGosp 24, 154; Miłtrzowi y Konwentowi ná Szrodopołną Niedzielę bliłko przyłzłą z Dwory / Wsiámi [cum curiis, villis JanStat 857]/ y z inémi wżyftkiémi do Miáfłá tego przyległofciámi/ bęđziemi [!] powinni wrócić. SarnStat 1080, 1089.

W przen (3) : iefli dworowi tego [trzciny] nie trzebá/ pewnie Kmiotkowi trzebá GostGosp 104.

Szereg: »po brogach, (po) stogach, (po) dworach (albo gajach)« (2): Drugi powiáda: iż tá wiárá nie po brogách/ áni po łtogách/ ani po dworách fię tułá/ ále łiedzi ná łtolicy iednofci. ReszPrz 111, 108.

a. *Miejsce czasowego pobytu; lokal wynajęty (może dom zajezdny)* (1) : Locatio, naymovanye, – cum loco tibi domum meam ad habitandum in ea, dwor. BartBydg 83b.

2. *Pałac, zamek, rezydencja; ewentualnie miejsce czasowego pobytu panującego; siedziba zwierzchnika (magnata) świeckiego lub duchownego; aula Mącz, Calep Cn; aula regia Mącz (181)*: Item czałz a dzien y myełczye kv bithwye ym pokładamy thw wkracowye na dworze nałchym *MetrKor* 26/62v, 26/62, 62v; *March*² D3; Naprzod gdi przyedziesz do Czessarza Thur. na dwor przodkiem wedle obiczayv bascham sye opowiesz *LibLeg* 11/31, 11/160; *HistAl* L2, N2v; *GliczKsiąż* G5v, H8; *RejWiz* 153v; *Leop Esth* 8/15; *UstPraw* F, G; *RejZwierz* 28 [2 r.], 81v; *OrzRozm* Qv; Zbudował [*Salomon*] trzy dwory *BielKron* 77v; Mistrz záfię Liwłáncki ma fwoy dwor w miełcie Wenden dwánałcie mil od Rigi *BielKron* 437v, [842]v, 177v, 321, 327V, 405v (26); Coena igitur recta, Záwołána vczta gdy królowie xiążetá/ álbo známieniçi pánowie do fwego dworu ná cześć zwywáya. *Mącz* 348d, 20d; *HistRzym* 43, 44, 82v; *KwiatOpis* C3; BVduiemy rozlicznym kółztem dziwne dwory/ Około miałt/ y mocne kółcioły kłáztory. Aby fzańce gotowe z nich nieprzyaciel miał *RejZwierz* 247v, 129v, 154v, 201; *BudNT Matth* 27/27; *SkarŻyw* 76; *MWilkHist* E4; *StryjKron* 487; *KochFr* 84; *KochSz* A2v; Lepiey niź pod namioty miełzkác w cudnych dworzech. *BielRozm* 6; Klucznik przy wielkim dworze nie od wzyfłtkich zamkow ma klucze miewác *GostGosp* 54, 70, 124, 152; *Phil* O; *KochFrag* 46; *SarnStat* 670; *PowodPr* 70; żeś fię W. M. znowu [...] do máiętności fwey náwroćić/ y domu ták zacnego y dzielności ofobliwey Iey Mość Pánią Małżonkę fwą klenot wielki w dwor fwoy oyczyfłty fzcześliwie przyprowadzić raczył *RybWit* [A]v.

W połączeniach szeregowych (13): *KrowObr* 227, 228v, 236; *Prot* B3; Lifłándckie tedy Pánłtwo ty wzyfłtki Ziemicie/ Powiáty/ Contorftwá/ Landfoitowftwá/ klucze/ Miáłtá/ Zamki/ Arcybifkupftwá/ Bifkupftwá/ Dwory wylzfzey opifáne zámykáo w łobie. *KwiatOpis* Dv, B [2 r.], [C2]v; Pomścim fie tego w Kłáztorzach/ w kárczmách/ w fzpitalách/ we dworzech. *MWilkHist* E4; *SarnStat* 311 [2 r.], 1061, 1063.

W charakterystycznych połączeniach: dwor cudny, dziwny, murowany, ojczysty, piękny (2), przepyszny, wielki (5), wysoki.

Zwroty: »dwor w pałacu dać« = *użyczyć miejsca, gościny w pałacu (1)*: á rzekłzy to [*królowa Olimpia*] przykázála mu [*Anektanabusowi*] dwor w pałacu dać. *HistAl* A4.

»dworu dozwołić a posprzyjac« = *zezwołić na odbycie turnieju*; [*foevere curias Łac. sr. sv. curia I B3*] (2): profzily fha nałz [*króla*] pokornymy prozbamy abyfz my ym dworw nałchego połprziely a dozwołyly *MetrKor* 26/62, 26/62.

»stać na [*czyim*] dworze« = *czasowo mieszkać, gościć; stare in palatio Vulg (2)*: gdiž pan Kółtká báwił fie kfiędzem Mácieiowfkim/ y wielkim kółztem ftał ná ie⁸⁰ dworze *GórnDworz* B5v; *BudBib* Dan 1/4.

Wyrażenia: »arcybiskupi dwor« (1): Zádropawłfy fie we włófy fśedł łoby przed Arcybifkupi dwor *GliczKsiąż* H8.

»dwor biskupi (a. biskupa)« [*szyk 6 : 1*] (7): *OpecŻyw* 98v; we wiglia wbifkupym dworze Thoporek vkradł *LibMal* 1547/126; *BielKron* 403; *RejRozpr* c3v; *SkarŻyw* 529; y w Werkach w dworze Bifkupim wiśi záwiefłonych kilko broni/ co chłopi wyoráli. *StryjKron* 487; *LatHar* 729.

»dwor cesarski« [*szyk 3 : 1*] (4): Rzućili fie też y na Antonią gdzye był dwor Cefárfki/ y zborzyli iá. *BielKron* 146v, 146v, 209; *WujNT* 683 marg.

»dwor kasztelanow« (1): Gdy dwor nás [królewski] iest dáleko/ thedy ciąża ma być daná do dworu Káftellanowego [ad curiam castellani JanStat 1105]. *UstPraw* G.

»dwor krolewski, Jego Krolewskiej Mości, krola« [szyk 22 : 2] (17 : 3 : 4): Iednego też czału Alexander w offbie Antiocha rycerza wiechał nadwor krola Indiyfkiego *BielŻyw* 157; POtem Márchołt zroftropnołcyą przyłfedł ná dwor krolewłki *March*² D3; Sthał lzyc przed rokyem nayafzd na dwor ye⁸⁰ Kro. mczi Snyathinłky. *LibLeg* 11/152v, 11/152v, 153; *GliczKsiąż* H7v, Iv; Ale Vriałz łpał przed broną dworu krolewłkie⁸⁰ [ante portam domus regiae] *Leop 2.Reg* 11/9, 4.Reg 7/9, I Hh2v; *UstPraw* F; *BielKron* 85v, 146v, 413v; Aula regia, Królewski dwór/ Páłac. *Mącz* 20d; *HistRzym* 70; *BudBib Ps* 44/15 [16], *Dan* 1/4; *SkarŻyw* 92; Aula – Sála, dwor krolewski. *Calep* 116a; *LatHar* 394; *SarnStat* 647 [2 r.], 1154.

»dwor książęcy, książęcia« (3 : 2): *BielKron* 204; y rozefłał [król] pošly we włze dwory Książęce *HistRzym* 7; Dwor Xiążęciá Chryłtophá tefz był/ dziewięć mil od Párnáwy *KwiatOpis* C3v, C3v; *StryjKron* 159.

»dwor pański« [szyk 1 : 1] (2): Item powyada ze Michal przibel wdworze panłkym wrunowye łkopu vkradł *LibMal* 1546/110; *KochSat* ktv.

»dwor papieski« [szyk 1 : 1] (2): Po Ekkiufie oborzyl łie nań mnich Sylwełter kácermiłtrż Papięłkiego dworu/ y piłał przeciw iemu temy łwoie *BielKron* 193, 185v.

»rzymski dwor« [szyk 3 : 2] (5): *KrowObr* B3v, 128v; Pozwy do Rzymłkiego Dworu [ad Romanam Curiam JanStat 200] wyzywáią *SarnStat* 175, 176, 193.

Szeregi: »dwor i gmach« (1): [śmierci podległy człowiecze] Połtałpiz z dworu/ y gmáchów złoconych *KochPieś* 43.

»dwor i osiadłość« (1): bo wielkiego krolá mułi zówždy dwor wielki y ofiadłość wielka być. *RejAp* 182.

»dwor, (albo, ani, i) pałac« [szyk 2 : 2] (4): *BielKron* 278; Palatinus, Góra w Rzymie/ ná którey Rzym naprzód był zbudowan á ná którey też Cefárze Rzymłcy dwór łwóy y Páłac mieli. *Mącz* [273]b, 23c; Nie dżiwne nam páłace áni dwory/ áni złotá/ áni wołká/ áni rołkołzy y dołtátki. *SkarKaz* 519b.

»dwor albo stolec« (1): Trwał tám dwor álbo łtolec Papięłki we Fráncyey przez LXXIII látá *BielKron* 185v.

»zamek, (i, albo) dwor« [szyk 6 : 1] (7): [Tatarzy] zamki y dwory popalili *MiechGlab* 4; *BielKron* 376; Klucznik ma doyrzeć/ gdy ma Pan przyiácháć/ do zamku álbo do ktorego dworu/ gdy piece przepaláią *GostGosp* 56, 76, 86, 132; *SarnStat* 972.

W przen (15) : Bowiem oná niecnotá [Swawola] gołciniec vtárlá/ Szyroko do łwych dworow y wrotá otwárlá. *RejWiz* 89; A iż ten dwor álbo miálto Ian łwiety piłze było od Anyolá ná czterzy częłci rozmierzono/ á w káżdey częłci thrzy brány *RejAp* 184v, 184v; *KochPs* 176; *SzarzRyt* B2v.

Wyrażenia: »dwor Boga błogóławionego« (1): O Słudzy páná głupięgo/ Tego łwiátá łzalonego [...] Skołztuyćiefz dworu inłzęgo/ Bogá Błogóławionęgo: Temu gdy łłuzyc bęđziećie/ Bogátęmi zołtániećie. *KochMRot* B2.

»dwor krolá wielkiego« (2): *KochPs* 71; Włpomnićie też ná nas łtárlzy brácia ná támtym dworze Krolá wielkie⁸⁰ *SkarKaz* 639b.

»dwor niebieski« [szyk 2 : 2] (4): *RejWiz* 145; *RejPos* 247, 297v; Krolá nam porodziła [*Pannq*]/ z niebieskiego dworu. *ArtKanc* B2v.

»Pana wszech dwor« (1): Wy łożná wchodu/ y zachodu zorze/ Kráie z południá/ y pułnocne z nimi/ Rátuyćie/ ná Páná włzech/ dworze. *GrabowSet* G2.

»dwor wysoki« (1): Pan ná ognińtym niebie dwór śwóy wyfoki [*sedem suam Vulg Ps* 103/19] Záfádził/ ftąd pánuie *KochPs* 154.

Szereg: »dwor albo pałac« (1): což rozumiełz o wielkości dworu álbo páłacu krolá tego/ przed ktorego drzwiami z dáleká drżąc á dziwuiać fie będą ftali ci krolowie ziemscy. *RejAp* 184v.

a. *Świątynia, kościół, przybytek; palatium, templum PolAnt* (12) : iż fynowie plonu budowáli dwor Iehowie Bogu Izráelowe^{mu} [*templum Domino Deo Israel*]. *BudBib* 1.*Esdr* 4/1; wysłucha [*Bóg*] z dworu śwego [*de templo suo*] głos moy *BudBib Ps* 18/6[7], *Ps* 5/7[8], 27/4, 68/29[30], *Os* 8/14, *Mal* 3/1, *Ioel* 3/5 (11).

Wyrażenie: »dwor Jehowy« (1): A (ták) záłożyli budownicy dwor Iehowy [*templum Domini*] *BudBib* 1.*Esdr* 30/10.

b. *Miejsce posiedzeń senatu lub sądu w starożytnym Rzymie; także sama rada senatu; curia Leop, ModrzBaz* (3) : vczynili łobie [*Rzymianie*] dwor [*et qua curiam fecerunt sibi*]/ á ná káždy dzień rádzili fie trzyftá y dwádzieściá mężow *Leop* 1.*Mach* 8/15; Y odiácháli do Rzymá w drogę bárzo dáleką: przyiáchawłzy/ wełfli do ich dworu [*curiam*] y ísprawowáli legácią temi flowy. *Leop* 1.*Mach* 8/19; *ModrzBaz* 118v.

3. *Otoczenie, środowisko skupiające się dokoła monarchy lub magnata, duchownego; dworzanie, urzędnicy, świta dworska, orszak; ogólnie: rząd danego państwa z panującym na czele; aula, curia Mącz, Cn* (594) : Będącz tedi on młodźieniecz v dwora pocźnie fie dobrze miécz v pana Śzczęłciá *ForCnR* Cv, A3v, B, Cv, C2v, D2 (13); *MetrKor* 38/321 [2 r.], 46/46v, 175v; y wełelił fie Fáráo y wżytek dwor iego *HistJóz* D4v; *FalZioł* V 90v; Allexender za trzi dni nie nieiadł, aż go wżitek dwor prozbami ledwo vprofił. *BielŻyw* 105, 58, 113, 158; *ZapWar* 1536 nr 2492; Poslye Czełarz Kyerdeya y Czawfcha s dworu śwego *LibLeg* 7/99v, 10/59, 61v, 11/65, 92, 107 (22); *RejPs* 154v; *RejRozpr* E3v, I2v; Chcemy go [*Józefa*] ífcie zácznym [!] ná dworze vczynić *RejJóz* K4; *SekłKat* A3; *KromRozm I* K3; *KromRozm III* I8v, P6v; Lepyey wftápic do kłafztorá/ Niż zá muž álbo do dwora/ V dworá ftac wiele trzebá/ Przemrzeć muśi picia chlebá *BielKom* G3, G2v, G3; A przeto rodzicy niechayby fie nie kwápili z dzyecmi śwemi do dworu boć nyemáłz po co *GliczKsiąż* I3, B4v, F4, H6, I2 [2 r.], I3v (19); *LubPs* I2v, X2v, gg; *KrowObr* 25v; Bo ten Philozoph y ná dworzech bywał/ y ludzkim fie ísprawam przypátrował. *RejWiz* 63v, A6v, 26v, 67v, 73v, 153 (9); A było vrzędnikow ktorzy byli nád innymi v dworu Sálomonowego/ pięć fet y pięćdziefiáth *Leop* 3.*Reg* 9/23, 3.*Esdr* 2/17, *Esth* 9/4; *UstPraw* C, C4v, D, Ev, F4; *RejFig* Bbv, Dd4; Potym ieden [*Wolski*] ná dworze/ wielkim pánem zoftał. *RejZwierz* 60v, 18, 52, 71v, 79v, 82v (9); *BibRadz* 298v marg; Krol ná śwym dworze chćiał Dworzániná śwego kóždyego dziełności doświadczyć *OrzRozm* Rv, R [3 r.], Rv [2 r.], R2 [2 r.], R2v [2 r.]; profił [*Borzywoj*] áby był okrcżon ze wżytkim dworem. *BielKron* 322, 74, 90, 125v, 126v, 269 (29); *Mącz* 9c, 24a, 237a, [273]b, 346d, 348d (11); Szófty Dyálog/ tenżeć więc przijażń ziednał/ á zwłafzczá v Dworu: przeto/ żeś Dworzány pięknym Pánnam/ w fraucymerze Królowéy będącym/ przyrownał. *OrzQuin*

E2v; *Prot* Bv, D, D3, D3v, D4, Ev; Ian trzeći Pilecki/ [...] przy Dworze będąc/ z doświadczonemi fye Rycerzmi potykał *SienLek* 34; *RejAp* AA4v; ábowiem bywáią ná dworze turnieie piefze/ turnieie konne/ bywa fzermowánie *GórnDworz* E2v; y pomnié ia/ kiedy v dworu/ tákiego mowcę chwalono/ ktory w fwą rzecz naywięczey Czeńfczyzny miefzał *GórnDworz* F4; iż ku nábyciu prawdziwey chwały/ [...] á łáfki v thego páná ná czyim dworze będzie/ potrzebá tego Dworzáninowi/ áby fiebie lam/ obyczáie fwe/ y żywot vmiárkować/ y w pewną rezę wlfháwić vmiął *GórnDworz* I4v; Bífkup niemáiąc ná then čás przy fobie dworu fwego/ s kthorym fwietnie/ okázáby fie był mógł/ vczynił ták [na przyjęcie posła] *GórnDworz* P; wfytek dwor thám o mnie powieda/ że mam być pieczętarzem *GórnDworz* R4, B5v, D4, H7v, M6, Dd7v [2 r.] (43); Odpowiedział iemu Antyoch. Wiefzli práwo mego dworá. *HistRzym* 9; y kázal [król] Aolloná [!] przypifáć ku fwemu dworu/ á gmách ofobliwy iemu dáć. *HistRzym* 13v, 7, 9, 110v, 134; Wyżeń od fwego dworu/ błazny pochlebniiki. *BielSat* N4v; *KwiatOpis* B4; A wfzákoż thu do Krákowfkiey ziemie bárzo go [Reja] závády przyrodzenie ciągnęło dla dworu/ bo bez thego być nie mógł. *RejZwierc* Aaa, 25v, 26, 156, 164v, [203]v (11); *HistHel* B3, B4v; *BiałKaz* H2; Do Brándenburfkich gránic [prowadził poseł cesarski krola]/ gdzie Márgrabiá k niemu/ Dwor fwoy wyfláł/ vcźciwość flufzną czyniác iemu. *StryjWjaz* B, B3v; *PaprpPan* Q4; teraz będziem mowić o Dworze [nunc de aula]/ ktory [...] mógłby fię zdáć być wárftátem dofwiedzánia zwyczáiw y dowćipu mlódych ludzi. *ModrzBaz* I2v; Tym fpofohem zwierzchny Pan y Dwor fwoy [et aulam suam] będzie vczył/ y Vrzędnikom powinne do rzádenia wfzytkich rzeczy cnoty záleći *ModrzBaz* 23v, I2v [4 r.], 13, 14 [3 r.], I4v, 20 (14); *KochPs* 158 [2 r.]; Brát twoy posłuchał Cefarzá/ ofiárował Bogom y iufz iefł wielkim v Cefarzá/ y ná dworze iego. *SkarŻyw* 532, 88, 165, 507 [4 r.], 508 [2 r.], 304 (16); Tedy też w ten czas Dowmant Hurdowic Kniáz Gedrocki [...] niezábiegał Witołtowi/ áni ná iego Dwor vczáfczał *StryjKron* 355, 124, 125, 150, 165, 335; Kfięża Papiefcy Christufowi służyć nie mogą, y dworu y kościelnych plotek pilnuiác. *CzechEp* 91 marg; *KochFr* 27, 52; *KochSz* A2v, B4v; *KochMRot* B3v; *WerGośc* 249; *WisznTr* 22; *BielSjem* 25; Dwór/ od máłych do wielgich/ wfzytek fye rádował. *KochPam* 83; *KochSob* 69; Nagrobek Stá. Wapowfkíemu. [...] Zdobifeś dwór náuká *PudłFr* 28, 7, 36, 50, 63; *GórnRozm* A3v; wfzilci poddani [...] gotowali fie iako nawefele zradofcia Pana y Dworu otzekawaiac *PaprpUp* D, H [2 r.]; [podkomorstwo] Iefł to vrząd zacny y wielgi nadworze. *ActReg* 47; Trzebali będzie poiaká resolucyá doDworu, iuz nie do onych pisac copierwey, ale doPanny Barbary (iefł tosluzbista vkrolewny *ActReg* 130, 9, 22, 114, 154, 184 (24); A Pan ma dáć znác/ iefli ze wfzyftkim dworem iedzie/ álbo lekko. *GostGosp* 24; mawiał/ Dobre żołnierftwo/ dobry dwor: ále plóg w domu iefli go nie wfpiera/ flábo bárzo iść mufi *GostGospSieb* + 3; *GrochKal* 19; *OrzJan* 91; *WyprPl* A2v, A3; *LatHar* 245, 274; *JanNKar* A2; A Ná Dworze [in curia vero *JanStat* 308] Nadworny Podfkárbi/ iáko fkárbów Dworfkich sekretarz/ niech będzie człowiek dobry/ fkrómny y rozumny *SarnStat* 335; Dwá w práwie vczeni ná Dworze bydź máią. *SarnStat* 946 marg, 125, 144, 162, 310 [2 r.], 1040 (26); *PowodPr* 73; *SkarKaz* 386a, 416a; o vrzędy Nie bedę się v Dworu z nim vbiegał nigdy *CiekPotr* 38, 11; *GosłCast* 5, 9, 14, 15, 18; *PaxLiz* B4v, C4v, D, E; *KlonFlis* E2v, H3v; *SapEpit* [B2]; *KlonWor* 55; *ZbylPrzyg* B.

W połączeniach szeregowych (4): oto ia przepuścżę ná cię y ná dwor twoy [*et in servos tuos*]/ ná lud twoy/ y ná domy thwoie/ wílełáki rodzaj much *Leop Ex* 8/21; *RejZwierc* 240v; *SkarŻyw* 482; *SkarKaz* 519b.

W charakterystycznych połączeniach: bawić (się) dworem, na (przy) dworze, u dworu (6); by(wa)ć na (przy) dworze, u dworu (26); (s)chować na dworze (6); (od)da(w)ać do dworu, ku dworowi (6); parać się dworem, (po)słać na dwor, od (z) dworu, do dwora (21); służyć do dworu, dworem (7).

Przysłowia: v dworu dwornye á domá wybornye *GliczKsiąż* K6v.

Pyłfe przeciwna pokora Ac mieścza niema vdwora *RejKup* q6v; *CzahTr* D.

BierEz M2v; *RejRozpr* F2; biegáiąc zá dworem/ Muśi wízytko wyfypáć by więc miał y worem. *RejZwierc* 244v; *CzahTr* D.

Zwroty: »dwor chować« (3): [*Aleksander*] dwor chował dobry/ śpiewaki gońce rad widzyał *BielKron* 403v; ábo tym łpofobe^m iáko^m powiedział niech [*wielcy panowie*]/ dwory łwoie chowáią [*suas aulas instituant*]/ ábo iáki lepłzy łpofob wynaydą *ModrzBaz* 14v; *SkarKazSej* 689b.

»dworem się parać« = *być dworzaninem* (1): iáko powiedział [*jeden pan*] że łzkodá owego człowieká iź fie domem zábáwił/ bo by fie dworem parał/ byłby owo godny człowiek. *RejZwierc* 89.

Wyrażenia: »dwor cesarski, cesarza, W. C. M« [*szyk 22 : 3*] (17 : 4 : 4): *BielŻyw* 142; Krol yego Miłofcz pan moy przifłał myą na dwor Váłzey Cefzarfkyey miłofczy *LibLeg* 7/8; Przodkyem Henrieh przyachawłzi na dwor Czefłarza Tvreczkyego opowye łfzye v Bałch *LibLeg* 11/135, 7/31, 34 [3 r.], 36, 100v [2 r.], 10/65v, 11/31v [2 r.]; Wyłzedł Potym z dworu Cefárłkiego łpifek przeciw Krolowi Fráncufkiemu *BielKron* 236, 324, 414v; *Mącz* 212b; *OrzQuin* E; *HistRzym* 123 [2 r.]; *BielSpr* 50v, 52; *SkarŻyw* 13; *KmitaSpit* A4; *PaxLiz* E.

»dwor faraonow« (2): y podnyośł Iozef głof łwoiij łpłatzem ktory też łlyłfeli y Eipcyiowie y wílytek dwor Fáraonow [*omnisque domus Pharaonis Vulg Gen* 45/2] *HistJóz* D4, A4.

»dwor krolewski, krola (I. M.)« = *palatium regis Vulg, PolAnt* [*szyk 31 : 7*] (22 : 16): *HistJóz* D4v; *BielŻyw* 64; bom na ten czas daleko bil od dworv Crolla ye⁸⁰ m. pana mego *LibLeg* 11/[32²]v; *GroicPorz* Bv; *Leop* 4.Reg 20/18; *BibRadz* Dan 1/4; *OrzRozm* R, R2; *BielKron* 16v, 74, 212v, 216v, 217v, 341v; *GórnDworz* C7; *HistRzym* 108; *RejPos* 10v [2 r.]; *BielSat* D3v; *RejZwierc* [203]; *BudBib* Is 39/7; Dwor też Krolá zmárłego iechał práwie łtroynie *StryjWjaz* B3v; *SkarŻyw* 306; *KochPam* 81; *KochTarn* 73; *BielRozm* 29; *RybGęśli* A2; *SarnStat* 306, 310 [2 r.], 312, 411, 1016 (8); ia będę domá rolą orał/ á ty iedź ná dwor krolewłki *SkarKaz* 637a,)(2; *VotSzl* C2.

»dwor krolowej« (1): Też wielkie enoty twoie tobie to łpráwiły/ Ze cię ná dwor krolowej łwietny wyłtáwiły. *SapEpit* [B2].

»dwor książęcia« (1): ICH Mćzi Pan Hans Flaming. [...] Pan Hans Szoth Rady i Vrzedniczi Dworu Kłiążeczia Je⁸⁰ Mćzi Phinlandzkie⁸⁰ *WyprKr* 2.

»dwor Wielkiego Księdza« (1): á gdy podrołł [*Witten*]/ był Komornikiem łtárłzym ná dworze Wielkiego Xiędzá Troydená *StryjKron* 365.

»dwor mały« = *niewielka liczba dworzan* (1): Były rozne Snich zetu frequentia wielka ludzi w Krakowie azdworem małym mieszkac in decorum Regi *ActReg* 9.

»panieński dwor« (3): Sic est Gyneconitis, Fraucimer/ Panieński dwór/ yáko yeft v Krolów y Xiążąt/ gdzie panny fwym dworem też służą. *Mącz* 9c; Gynecaeum, Fraucimer/ Pánieński rey álbo dwor. *Mącz* 150d, 309a.

»panięcy dwor« (1): Ieřł [!] fie wam [książki] przyda być ná panięcym dworze *WisznTr* 5.

»dwor pański, zwierzchnich panow« [szyk 4 : 4] (7 : 1): *RejJóz* Pv; Ták že ná dworzach páńfkich/ závády znáczni byli [Gnojeńscy] *RejZwierz* 63, 58; Ius rectae coenae habere, Mieć ftól ná páńskim dworze kiedy kto chce. *Mącz* 348d, 61a; *StryjWjaz* B2v; Ale obyczáie fkázone przewiodły to/ že tá wádá [pochlebstwo] nigdzie indziew więcej/ iáko przy Dworzach zwierzchnych Pánow [in aulis principum] płuży *ModrzBaz* 17v; *GostGosp* 2.

»wielki dwor« (7): yz teraz then ktoregoćzye pořlem do nař dobrego czlowyeka pořlaly. yeřth na nařf wielky dwor przyyechal y powyedal nam othich rzeczach. *MetrKor* 46/175, 46/47 [2 r.]; *LibLeg* 7/41, 67v, 68; A Pan Krákwłki pothym s fwietnym wielkim dworem [jechař] *StryjWjaz* B2v.

»dwor wysoki« [szyk 1 : 1] (2): Przyacielowy naschemv Crolowy Polfkie^{mv} [...] ónaymvye y daye znacž přes then nasch lyřth czofczie przillaly do mnye y do mego wiřfokiego dworv řpanřtwa swego zakonv Chrzesczyanski^{so} *LibLeg* 10/113; y fwóy dwór wyřfoki Požegnawřzy/ řzedř [Tęczyński] morzem ku Polfkiéy gránicy *KochPam* 84.

W zestawieniach będących nazwami urzędników nadwornych: »marszałek dworu« (1): [działo się to przy] Ráphale z Lefzná Gnieźniénřkim y Márřzářku Dworu nářžego/ Iędrzeiu z Tęczyná Woynickim *SarnStat* 939.

»pisarz dworu« (1):vřtáwiamy/ áby káždy Piřarz iáwny/ álbo ofobliwy Dworu nářžego Břkupięgo [notarius publicus vel privatus curiae nostrae episcopalis *JanStat* 240] zá którąkolwiek rzecz vczynioną/ [...] więcéy nie náđ řzeřć grořzy prářkich wycięgáć [...] nie máią *SarnStat* 221.

»dworu podkomorzy« (1): [działo się to przy] Iáwiřzu Róży z Boryřzowic Cheřmřkim/ y Dworu nářžego Ianie Woźnickim Łęczyckim/ [...] Podkomorzach *SarnStat* 940.

»dworu referendarz« [szyk 2 : 1] (3): Stániřlaw Sęđziwóy Czárnkowřki Refferendarz Dworu Kró. Ie^{so} M. *SarnStat* 1016, 1215 [2 r.].

»stolnik dworu« (1): [przy czym byli] Mikołay z Zákrzowá Márřzałek/ Kreřlaw Woýřzyk z Woýřze/ Stolnik dworu nářžego [dapifero Curiae nostrae *JanStat* 1025] *SarnStat* 958.

»urzędnik koronny (a. korony, krolestwa) i dworu« (4): A mieyřckie řprawy Práwá Maydeburřkiego álbo iákięgokolwiek innęgo wezwánia ludźi/ wedle obyczáiu Koronnęgo przez Vrřędniki nářže Koronné y Dworu nářžego w tych řprávách y potrzebách ich/ do nas y do dworu nářžego przypadáiąć będą Polřkim piřmem odpráwowáné. *SarnStat* 1062, 1041, 1042, 1191.

Szeregi: »dom i dwor« (1): wiáry řię řwiętey [Theodo książę] od niego [řw. Rupertusa] včzył y z řynmi y že [!] wřzytkim domem y dworem řwoim. *SkarŽyw* 230.

»dwor i przyjacioły« (1): zdworem y z przyjaciołmi řwemi/ przyiąř iá [řw. Martynę] wdzięcznie Alexánder *SkarŽyw* 20.

»dwor, (wojsko) rycerstwo; dwor z rycerstwem« (1; 1): Byli też poborce ini náđ káždym tribuřem/ to ieřř/ dwunařcie narodow ich/ ktorzy opatrzáli czynřzem y żywnością wřzytek dwor z Rycerřtwem krolewřki. *BielKron* 74v; *SkarKaz* 122b.

»dwor i słudzy« (1): S Pisanie Dworu i slug wsitkich, ktorzi s księżną Jei Mczią do Philandiei z Wilna iachali *WyprKr* 122v.

W przen (21) : Kto iey [*Wenus*] fieci nie przefkoczy/ Pewnie oflepyon ná oczy/ Potym muchy gonic musi/ Skoro iey dworu zákuši *BielKom* E6, F5v; *GliczKsiqz* F4; przeftho dáleko więcey przyftoi/ áby dżifiefzy kościol Rzymki/ był názwan iakim dworem wielkim/ fwowolnym/ y nietzyftym/ matką wżyftkich złości y bluznierftw/ a niŃfli kościołem. *KrowObr* A3v; CZłonkowie wżyŃcy fercu/ gdy kroleŃtwo dáli/ Brzuch dworem/ práwą rękę mářszałkiem obráli. *RejFig* Dd8v; *KochSat* B; Bo iefli łobie wřpomniŃz czaŃy młodoŃci Ńwoiey/ żeŃ zá tą pánią fortuna y zá iey dworem po wżytki czaŃy Ńwoie biegał/ nie moze być iedno iż záwždy przeftráŃzone Ńumnienie w łobie ználeŃc muŃiŃz. *RejZwierc* 124; *SkarŻyw* 27; *CzechEp* [396]; Rádá/ dwor/ drabi Ńpołem fie mieŃzáiá *KochSz* B3.

Wyrazenia: »dwor anjelski« = *aniołowie* (1): Tez nie byli za nią [*Mariq*] anij przed nią rycérze/ [...] tylko ijdzie z iey miłocią/ pokora/ vboŃtwo/ [...] ktoré Ńá panié wielmi náczelné/ ale nie naty^m Ńwiece/ bo dworu anielfkiégo ij krola niebieŃkiégo. *OpecŻyw* 10v.

»dwor kroleŃstwa niebieskiego« = *aniołowie, Ńwięci* (1): Teéż dzis Ńwięto wŃŃytkiégo dworu kroleŃstwa niebieŃkiégo ij rycerŃstwa anielfkiégo *OpecŻyw* 9v.

»(wysoki) dwor niebieski« (5): *OpecŻyw* 173v; *RejPos* 18, 269v; O Márya ozdobo narodu ludzkiego/ y chwało dworu niebieŃkiego *LatHar* 505, 669.

»dwor Ńwiętych« (1): A gdy tobą Pan wzgárdzi/ iuz dwor wżytek Ńwiętych iego tobą porzuci. *SkarKaz* 316a.

»dwor wierzchni« (1): anieli w niebo wftąpili/ dworu wierzchniemu wziawili/ á s tego boga chwálili. *OpecŻyw* 16v.

Szeregi: »wielki dwor i wojsko« (1): Zátym Pan Iezus/ [...] chwalic dobre będzie przed Anyoły y onym wielkim dworem y woŃkiem Ńwoim. *SkarKaz* 6b.

»zbor niebieski on dwor zacny« (1): Atho ŃŃyŃyŃz iż zbor niebieŃki on dwor zacny á ono kochánie PáńŃkie nic inŃzego nie czynią iedno Ńiedzą w rádoŃciach Ńwoich *RejAp* 48v.

Przen: *Władza, zwierzchność* (1) : [*czas mówi*] Ale żywot Ńmierć y krotofile/ Sá przedemną álbo v mnie w tyle/ Wżytki rzeczy ktore Ńwiát wyŃłowi/ Poddáne Ńá moiemu dworowi *BielKom* F8v.

a. *Siły zbrojne nadworne, żołnierze straży przybocznej monarchy* (19) : *LibLeg* 10/146; Krol Zygmunth [...] poŃłał dwor Ńwoy ku Ńłuzebnym do RuŃi. Ale niŃli dwor [*królewski*] przyszedł/ LánckoruńŃki Kámeniecki Stároftá zwiodłzy troché ludzi [...] poráził zagon TátárŃki *BielKron* 409v, 391, 409; *RejZwierc* 187; *MWilkHist* A4; Potym Rot PolŃkich iezdnych 5000. [...] Dopiero Ńam Krol z Dworem ktorego było 1000. iezdnych. *StryKron* 787, 597, 622, 632.

Zwrot: »dwor chować« (1): Lecz gdy Ńię krolow náparli tákich/ iákie máiá inne narody [...]/ ktorzyby byli iáko pánowie y dżiedzicy z potomkámi Ńwemi nád nimi/ [...] y doŃtátek/ y Ńławę noŃili y okázowáli/ á dwor y żołnierze wŃtáwicznie chowáiáć onych bronili/ żeby Ńię nie záwždy Ńami ná woyny włoczyli y wyciągáli: tedy im. P. Bog tego nie zgánił *SkarKazSej* 690a.

Wyrazenia: »hetmański dwor« (1): Praetoria cohors, Hetmański dwor/ hetmański huff. *Mqcz* 319d.

»dwor krolewski« [szyk 4 : 2] (6): vkázáli fie Wáláfzy [...] dwor krolewki s flúżebnymi byli gotowi potkác fie fnimi. *BielKron* 407, 372v, 407; *Equitatus regius*, Królewski dwór/ to yeft yezdecki lud. *Mqcz* 107c; *Triarii*, Nameźnieyfzy á nayzbroynieyfzy huf żołnierzów v Rzimiánow/ ktorzy ná zad w fzyku ftawáli/ á oftátnią potrzebę gdzie gwałt potrzebował záftępowali/ yáko v nás krolewski dwór/ álbo hetmáński huf. *Mqcz* 463c; *StryjKron* 702.

»dwor pański« (1): gdyby fie wzyfcy zezwolili/ áby iedná zyemiá domá liedząc záwífze gotowa byłá ná ratunk onym ludziom/ [...] wići nie czekáiąc. A w piáćinafcie lat ledweby drugiego koleia dofzlá. [...] Ktemu dwor páńki y pánow Koronnych. Kthemu ludzycie grániczn *RejZwierc* 188.

Szereg: »dwor i żołnierze« (1): *SkarKazSej* 690a cf »dwor chować«.

b. praw. *Sąd królewski* (tzw. *sąd nadworny*), w którym orzekał sam król osobiście w asyście dygnitarzy królewskich lub zlecał rozpatrzenie sprawy i wydanie wyroku wyznaczonym dygnitarzom znajdującym się w danym momencie „na dworze”, to jest w miejscu pobytu władcy (60) : Ale gdzie będziemy z Dworem nálfzym [*curia nostra JanStat* 522]/ álbo gdzie będzie fąd nálfz wálfny: będzie mógl Woźny zá rofkazániém nálfzym/ [...] pozwać w gofpodzie/ álbo ná rynku *SarnStat* 574, 161, 346, 355, 605.

Wyrażenia: »przypadający (a. przypadły) do dworu« = *rozpatrywany przed sądem królewskim* (3): [*miejskie sprawy*] do nas y do dworu nálfzego przypadájące będą Polfkim pímmem odpráwowáné. *SarnStat* 1062, 1041, 1192.

»sąd dworu naszego« (1): Tákże gdy będziemy w ziemiách Wielkiéy Polki/ tylko z tychże ziem fzláchtá do fądu Dworu nálfzego [*ad iudicium curiae nostrae JanStat* 542] ma bydz pozwáná. *SarnStat* 144.

Szereg: »u Sądu albo we dworze« (1): Wyiáwfy to/ iefliby fie v fądu/ álbo we Dworze gdzie fądzą [*vel in curia iudicii; JanStat* 491] świeżo co tákowégo tráfiło *SarnStat* 574.

Wyrażenia przyimkowe (51): »na dworze« (8):

~ *Zwroty*: »pozwán być ná dworze« (1): wízákże gdzie kto pozwán bydz ma [*lege*: ma nie] ná Dworze nálfzym [*Extra Curiam nostram JanStat* 522]/ álbo nie v fądu nálfzego: tedy nie w domu fzlácheckim/ ále v Włódárzá/ álbo v Wóytá pozew niech będzie położón *SarnStat* 574.

»sądzić na dworze« [szyk *zmienny*] (6): W káżdey ziemi ma być ieden fędzia/ á gdybyfmy przyiecháli do oney ziemié/ tedy on fędzia y podfędek máią ná nálfzym dworze fędzić wfytki rzeczy/ ktorzy rokow dálfzey zkłádác niemáią/ iedno zá trzy niedziele *UstPraw* B4v; Ze nas Król nie może niócz *priuatum* fądzić oprócz Séymu bez Rad Koronnych/ ná Dworze twym/ *exceptis prouentibus*. *SarnStat* 66, 65, 324, 554, 559.

Szereg: »na dworze albo na sądzie« (1): iż gdy kto ná Dworze nálfzym [*in nostra curia JanStat* 542] álbo ná fądzie będzie ználeżion/ y przed nas álbo fędziégo nálfzego bytność obyczáiem przerzeczonym wyzwan: tedy Powodowa ftroná/ álbo fám fędzia onę fpráwę pozwánému dowodnie ma przełożyc *SarnStat* 144. ~

»za dworem« (43): Práwie vczeni/ ieden Duchowny drugi świetcki: ktorzy przez nas obráni/ máią zá Dworem [*curiam nostram JanStat* 290] ieżdżić *SarnStat* 324, 85, 712, 805, 854, 946 (9).

~ *Zwroty*: »za dworem (krolewskim) iść« (2): A *officij causae* Podláfkié zá Dworem isdz máią *SarnStat* 742, 869.

»kłosać za dworem« = *prowadzić sprawę w sądzie nadwornym (1)*: A od thego co vbogi człowiek kłofiając często za dworem/ náłoży ná Porádniki swoie w prawie/ ná Prokuratory/ co w drodze strawi/ nic w łzácunek niekłada/ ná który kofzth nawięcey wynidzie. *GroicPorz* dd3.

»rok za dworem mieć« (1): á tamże przed tym ładem Tribunałkim/ wlyfkié łrony w łprawách łwoich ładowych/ Rok y Roki będą mieć/ według ich Appelláciy/ pozwów/ [...] iáko za Dworem miećby mieli *SarnStat* 869.

»za dworem odpowiadać« (1): Co wlyfko vczynić będzie powinien/ pod winą piąciá łet grzywien: o którą za Dworem ná Séym Zupnikowi Rułkiému odpowiadác ma. *SarnStat* 395.

»poz(y)wać, wyz(y)wać, być poz(y)wan za dworem« [*szuk zmienny*] (10 : 3 : 1): A ktoby łię ważył o inłze rzeczy niż o ty kthore włánie ładom náłzym należą za dworem álbo ná Syem wyzywác [*citare praesumpserit vel post curiam vel ad comitia JanStat* 541]/ táki ma być tamże we łtu grzywien winy łronie przekazan. *UstPraw* Kv [*przekład tego samego tekstu SarnStat* 66, 140]; A ktobykolwiek ná Séym álbo téż przed nas za Dworem/ [...] ku łkázaniu takowe⁸⁰ Dekrétu od Sędziów głównych był pozwan/ tedy káždy takowy pozwány od pozwów [...] ma bydź wolen. *SarnStat* 871, 66, 138, 140, 149, 405 (12); bo ich [*braciej z krajów ruskich*] więc tym zbywano/ że pilniey o czym inłzym rádzić/ ábo o tym iákobyłmy za dworem nie byli pozywáni. *VotSzl* B3.

»za dworem przypadać« (1): A Iuż *ex nunc* za zięciem tych ładów z ofoby náłzey Królewfkiéy/ nie potrzebá będzie ładnych przypożwów ná Trybunał/ w tych Akciách które z appelláciiey [...] za Dworem náłzym przypadály. *SarnStat* 861.

»za dworem sądzić« (1): które [*sprawy*] my wedle téyże Conłituciiéy z Pány Rádami náłzemi ná Séymie/ álbo za dworem ładzić mamy. *SarnStat* 865.

»stanąć na roku za dworem« (1): Bo Tátárzyn nie łtanie/ ná roku za dworem. *RejZwierz* 86.

»wyciągać za dworem« [*szuk zmienny*] (4): *UstPraw* Kv; NAprzod zábiégáiąc temu/ áby ludzie niepotrzebnie wyciągáni za Dworem náłzym niebyli [*post curiam nostram levi de causa citentur JanStat* 541] vltáwiamy: iż Inłtigator náłz nie ma nikogo pozwác ad inłtantiam łuam *SarnStat* 140 [*przekład tego samego tekstu UstPraw* Kv]; Spraw mieyłkich ná Trybunale o mytá ofádzonych, za Dworem nie wyciągác. *SarnStat* 861, 147.

»mandaty abo pozwy za dworem wydawać« (1): Thenze Mandati abo pozwi przeciwné za dworem widawac kazał. *Paprup* 13v.

Wyrażenia: »apelacyja za dworem« (2): *RejZwierz* 242; IZ Woiewództwá Prułkié/ z dobréy woléy łwéy przyłtępuia do Tribunału Koronnégo/ czego my im ze wlyfkiémi łtany Koronnémi pozwalamy/ zoltáwuiać im wolny regres do praw y ładów/ y tákże Appellácię za Dworem *SarnStat* 865.

»pozwy, roki za dworem« (1 : 2): Roki za Dworem wedle Státutów nich będą náznázáné. *SarnStat* 146; *Caufae post Curiam* Zadworné 187. á 185. w Polłkim 30. zowie tam Pozwy y Roki za Dworem *Hetermini*. *SarnStat* 162, 146.

W przen (1):

Zwrot: »dác rok zawity za dworem« (1): Lecż vmie [*Maciej Włodek*] dác rok łzábłá/ záwity zádworem. *RejZwierz* 78. ~

4. *Jednostka podziału społeczeństwa w starożytnym Rzymie, wywodząca się z ustroju rodowego (1)*: Rozdzieleni tedy Plebei/ to ieść pośpolity lud/ ná czterzy części álbo dwory/ ktorzy łobie Mágifratry álbo Woyłkie wybieráli káždy rok po pięci *BielKron* 108v.

5. *Miejsce na zewnątrz domu, otaczające dom; podwórze, dziedziniec, przestrzeń pod gołym niebem; dium, loca resecta, templum, xytum Cn (76)*: *RejFig* Dd5v; *Leop Ier* 9/21; *StryjKron* 122; *Cauaedium* – Sęła abo dwor pod nie bem [!] gmachamij obtoczonij. *Calep* 173b.

Wyrażenia przyimkowe (73): »do dworu« (7): y wśzedł [*Piotr*] łpołu z Iezufem do dworu [*in atrium*] Kápłaná nawyzszego. *BibRadz Ioann* 18/15; *BudNT Matth* 26/358; A *Piotr* łzedł zá nim z dáleká/ aż do dworu árcykápłáńłkiego *LatHar* 694, 689, 720; *WujNT Ioann* 18/15, *Matth* 26/3, 58.

»na dwor« (11): A *Piłath* potym gdy wflyłł the flowá/ wywiódł ná dwor [*adduxit foras*] Iezufá/ y wfiádł ná łtolcu ładowym *Leop Ioann* 19/13, 19/4, 5; *BibRadz Gen* 15/5, *Ioann* 18/29; ná dwor bez odźienia ciepłego nie wychodź *SienLek* 10v; *HistRzym* 130; *KochPieś* 21 [2 r.]; *WujNT Ioann* 18/29; Mniemał [*złodziej*] by ná cudzy tył y ná bogáty dwor Głupie oknem wyrzucáł vbogiej Bábý zbior. *KlonWor* 43.

»na dworze« (28): *MurzNT Luc* 13/25; [*Rurał*] yechał do myáftá *Pyotrkowá* zálię áby yábłká rozprzedał [...] łtánał ná dworze przed dworem *Krolewłkim*. *GliczKsiąż* I, K4; *Leop Is* 42/2; *BibRadz Gen* 9/22, 4.*Reg* 10/24, 3.*Esdr* 9/11, *Mar* 11/4, *Luc* 8/20 (7); Trudno nam krom kożuchá ná dworze žimowác. *Prot* B4; *RejZwierc* 106v; *BudBib* I 329 marg; *BudNT Mar* 3/31, 32; Czálów też pewnych niechby [*młodzieńcy*] ná dworze [*sub dio*] łypiáli *ModrzBaz* 110v; Ná dworze. Ná wietrze. Pod gołym Niebem. Sub coelo. *Calag* 534a; *KochFr* 21, 79; *KochPieś* 24; *KochSob* 56; *GostGosp* 96; A *Piotr* łtał v drzwi ná dworze [*ad ostium foris*]. *WujNT Ioann* 18/16, *Mar* 11/4, *Luc* 13/25, *Apoc* 22/15; A w kuchni y ná dworze czapkę ná niey [*na głowie*] mieway. *ZbyłPrzyg* Bv.

»około dwora« (1): ya kom ya szdomu szdzyersszavy thvoyey naymyenu wborakovye nyewszyála [...] any szerdzy okolo ogroda any okolo dwora *ZapWar* 1503 nr 1947.

»pośr(z)od, w pośrzodku dworu« (2 : 1): A gdy nániecieli ogień w pośrzodku dworu [*in medio atrii*]/ [...] był też y *Piotr* miedzy nimi *Leop Luc* 22/55; Potym gdy on *Aman* [...] zwaśnił łie ná *Ochmiłtrzá* *krolowey* [...] ták iż iuz był łzubienicę zbudowáł pośrod dworu łwego/ ná ktorey miał obieśic onego niewinnego człowieká. *RejPos* 127; *KochPieś* 34.

»przed(e) dwor« (2): Y wyłzedłszy *Piotr* przed dwor [*Et egressus foras Petrus*]/ gorzko płákał. *Leop Luc* 22/62; *LatHar* 710.

»przez dwor« (3): Iáko *Gęsi* chędogo przez dwor przegnác. *RejFig* Dd5v, Bbv, Dd5v.

»w(e) dwor« (3): A *Piotr* zá nim łzedł z daleká/ aż w dwor kłiążęciá *kapłáńłkiego* [*in atrium summi Sacerdotis*] *BibRadz Mar* 14/54; *LatHar* 708; *WujNT Mar* 14/54.

»w(e) dworze« (3): W dworze onego páłacu były filary złote *HistAl* Hv; *LatHar* 695, 710.

»w puł dworu« (1): Y gdy nániecono ogień wpuł [= w pośrzód] dworu [*ibid. Luc* 22/55]/ y łiedźieli okolo nie^{go}/ był *Piotr* wpośrodku onych *LatHar* 720.

»z dworu, dwora« = *foras Vulg* (7 : 1): *BierEz* K3v; przifchedł zdworu do gífdbý y záłthal *Michála* szewcza *Zdrvmlikyem* *LibMal* 1554/189; *BibRadz Ez* 40/31, 37, *Act* 5/23; *OrzRozm* A4v; *BielKron* 458; *WujNT Matth* 26/75.

6. Wypróżnianie się, załatwianie potrzeby naturalnej (5) :

Zwrot: »poruszyć dworu« (1): Alvus [...] quandoque capitur pro ventre. Brzuch/ żołądek/ Unde ciere aluum, Porużzić dworu/ Stolce vczinić. *Mqcz* 7b.

Wyrażenie przyimkowe: »na dwor« (4): nieczyłta wodność/ w Pęchyrz łye cedzi á s niego/ ná dwor. *SienLek* 17.

~ Zwroty: »mieć chciwość wielką na wielki dwor« (1): Też ktory człowiek miewa Tenafmonem to iest chciwość wielką na wielki dwor/ [...] Thedy taki niechay bierze zadkiem dym *FalZioł* I 9b.

»na dwor nie moc« (1): [*ten któremu mózg raniq*] nic nie záchowa co zije álbo wypije/ ná dwor niemoże *SienLek* 146v.

»na dwor wyjść« (1): I thamze afch ku dnyewy łnym wlozu polyezawłchi przed łzwythanym rzkomo na dwor wíchlá *LibMal* 1551/166.

Wyrażenie: »wielki dwor« (1): *FalZioł* I 9b cf »mieć chciwość wielką na wielki dwor«. ~

7. Zestawienia w funkcji nazw miejscowych i własnych oraz w połączeniu z przymiotnikiem od n-loc (16) :

»dwor białółęcki« (1): ysch sliachathny yan vysnyewsky sphalenth moy ocziecz [...] nyevziały [...] gdvív kop gąsy sdworv byalolanczkiego *ZapWar* 1532 nr 2472.

»dwor Czerwony« (1): Item powyada yłch v łagny wedworze czerwowem [!] bywała włóchkowa y mucha kthorą on myłowal wółpółob czarow. *LibMal* 1544/86.

»Daniłow dwor« (2): Danyłow dwor pulgrołcha, y pyenczdziessyanth tholp soly [*ma dać*] *MetrKor* 59/277v, 57/118.

»dwor Doleszczet« (1): (á wízáłże dwór Dolełczet [*Curia iamen Doleszczeth JanStat* 869] z iego młynem przy nas y przy Zakonie náłzym ma zołtác) *SarnStat* 1090.

»dwor Dubieński« (1): Wsíáday w dobrą godzinę/ á wjédź ná bogáty Dwór Dubieńłki z łwoiemi vccíwemi łwáty. *KochAp* A2v.

»dwor Mithilhoff« (1): á od rzeczoné⁸⁰ w przelłcia Nergiiéy áż w głębokość ze wsiámi Swicze/ Mywendorff/ y dworem Mithilhoff [*ac Curia Mithilhoff JanStat* 868] [...] tę głębokość z łwieniém Czeczug y łtárym Mytem/ my Míłtrz y Zakon bédziemy mieć y dźiérzć *SarnStat* 1089.

»Nowy Dwor« (5): łakom ya nyewilowil zayancy y lysow panyey nouodworskyey naymyenyv nowemdworze *ZapWar* 1514 nr 2173; [*pieczęci są zawieszzone*] Dobrogołtá z Nowégodworu Wárlzáwłkié⁸⁰ [*kasztelana*] *SarnStat* 1082; Przyłtáli tedy do Nowego dworu/ Narew y z brácią *KlonFlis* G4, F4, F4 marg.

»Popielny Dwor« = *gmach w południowej części Wyspy Spichlerzów w Gdańsku, gdzie składano sprowadzany z Polski potaż* (2): A gdy záplácone Bargieltem kupie w łzpiklerze czerwone Złypiełz/ bądź też do Popielnego dworu *KlonFlis* H3v, H3v marg.

»Starycki dwor« (1): [*Kniaż*] Téyże nocy żonę łwá/ [...] z Stáryckiego dworá Do Mołkwy wyłłat *KochJez* B2v.

»dwor szulteski« = *dwor sołtysa* (1): Item powyada yłch halyenyé, [...] do dworu schulteskyego bill połłal przyzą *LibMal* 1547/133.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (3)* : Curia, dvor. *BartBydg* 38b; Curia. Hoff. Dwor. *Mymer*¹
16, 30.

Synonimy: 1. *dom, folwark*; 2. *dom, gmach, osiadłość, pałac, zamek*.

Cf **DWORMISTRZ, DWORZEC**

KN